

IISALMEN KAUPUNKI
KIRKONSALMEN ASEMAKAAVA
KULTTUURIYMPÄRISTÖSELVITYS

Otsikko
Kirkonsalmen asemakaava -
Kulttuuriympäristöselvitys

Asiakas
Iisalmen kaupunki

Päivämäärä
15/05/2024

Työnumero
101024305-001

Sisältö

1	Johdanto	3
1.1	Selvityksen tausta	3
1.2	Tehtävä	3
1.3	Aineisto ja menetelmät	3
2	Selvitysalue	4
3	Alueen historiasta	5
3.1	Kehitys pappilasta nykypäivään	5
3.1.1	1600-1700-luvut	5
3.1.2	1800-luku	5
3.1.3	1900-luku	6
3.2	Alueen rakentuminen	7
4	Rakennuskanta	11
5	Alueen ominais- ja erityispiirteet, kulttuurihistorialliset arvot	12
5.1	Alueen piirteet	12
5.2	Kulttuurihistorialliset arvot	19
5.3	Ehdotus suojelutavoitteista	20
6	Yhteenveto	21
7	Lähdeluettelo	22
8	Liitteet	22

Kannen kuvat: Vasemmalla viistoilmakuva vuodelta 1964 (Suomen Ilmakuva), keskellä Vanhan Kirkkotien varrella sijaitseva aitta, oikealla Ilmakuva vuodelta 1949 (MML).

1 Johdanto

1.1 Selvityksen tausta

Tutkimuskohde

nimi: Kirkonsalmen asemakaava-alue

Tutkimuksen tilaaja

Työn on tilannut Iisalmen kaupunki

Yhteyshenkilö: Hannele Kelavuori

1.2 Tehtävä

Tämä kulttuuriympäristöselvitys on tehty asemakaavaa varten. Siinä on selvitetty alueen historiaa ja rakennuskantaa sekä pyritty tunnistamaan alueen ja rakennusten ominais- ja erityispiirteitä, joita asemakaavassa tulisi huomioida.

1.3 Aineisto ja menetelmät

Selvitys on laadittu aiempien inventointien, vanhojen karttojen sekä ilmakuvien, rakennusvalvonnasta saatujen tietojen ja maastokäynnillä tehtyjen havaintojen pohjalta. Kohteiden arviointi ja arvotus on tehty asiantuntija-arviona kootun lähtötiedon perusteella.

Selvityksen tekijät

AFRY Finland Oy

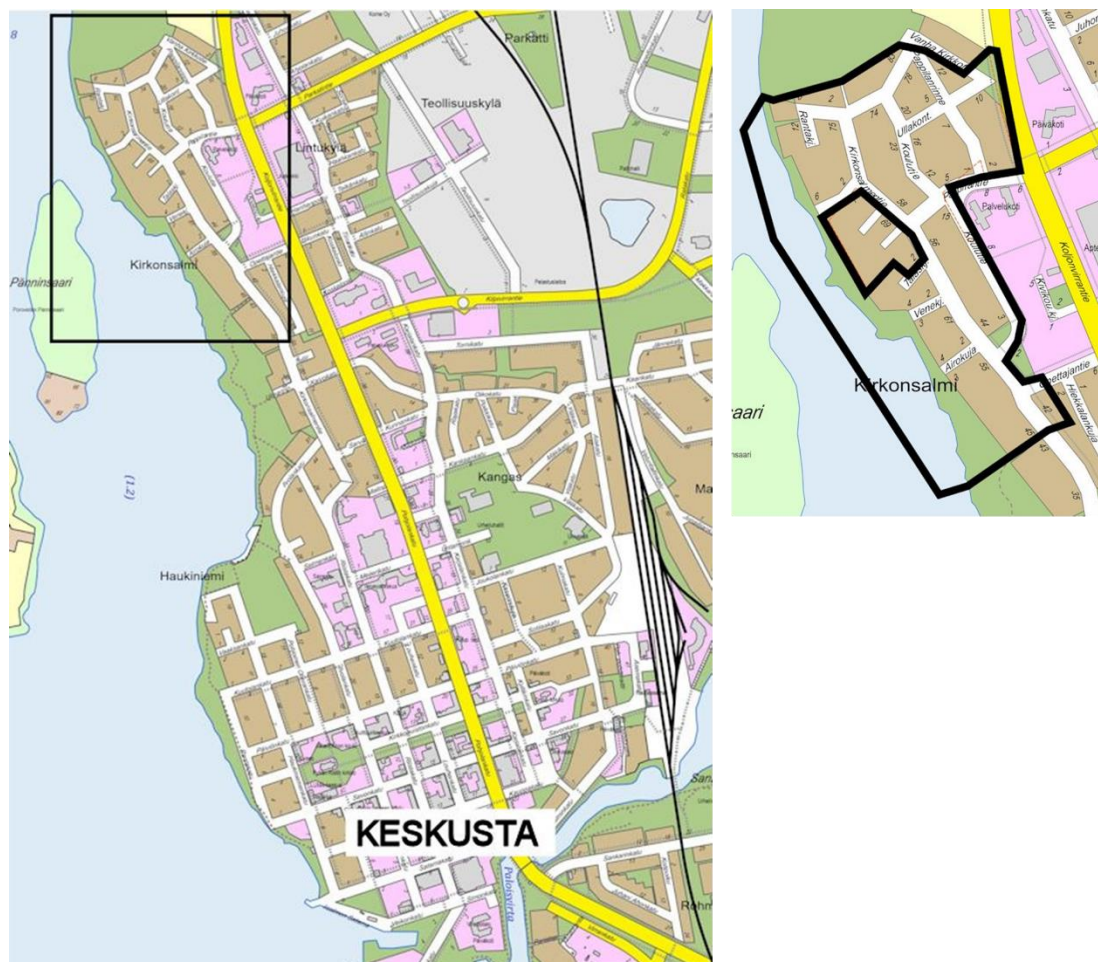
Linnoitustie 5, 02600 Espoo

Anu Laurila, arkkitehti

Maarit Suomenkorpi, maisema-arkkitehti YKS 359

Projekti: 101024305-001

Selvitysalue sisältää Kirkonsalmen asemakaava-alueen. Alue sijoittuu Iisalmen keskusta-alueen pohjoispuolelle, noin 2 km etäisyydelle keskustasta. Selvitysalue rajautuu pohjoisessa hautausmaa-alueeseen, lännessä Poroveteen, idässä pääosin katualueisiin (Koljonvirrantiiehen, Koulutiehen ja eteläosalta Kirkonsalmentiehen). Etelässä jatkuvat viheralueet. Selvitysalueen pinta-ala on n. 22 ha.

Copyright © AFRY Finland Oy

3 Alueen historiasta

3.1 Kehitys pappilasta nykypäivään

3.1.1 1600-1700-luvut

Iisalmen pappila perustettiin 15.2.1627 kuninkaan käskykirjeellä. 1700-luvun loppu oli voimakasta väestönkasvun aikaa ja selvitysalueen pohjoispuolelle rakennettiin 1779–1780 välisenä aikaa kirkko, nykyiseltä nimeltään Iisalmen vanha kirkko. Uusia seurakuntia perustettiin ja erotettiin Iisalmen ”emäpitäjästä”, jolloin väestön määrä myös väheni (Iisalmen kaupunki 2024.)

Vuoden 1755 tienoilla selvitysalueen pohjoisosassa on sijainnut kolme torppaa. Kirkko ja pappila sijaitsivat pohjoisessa. Rannassa niiden edustalla on ollut niittyä. Nykyisen Pohjolankadun kohdalla harjulla sijaitsevassa kangasmetsässä kulki etelästä pohjoiseen maantie, joka suunnittelualueella seurasi nykyisen Vanhan Kirkkotien linjaa. (Kuvat 3-1)

3.1.2 1800-luku

Iisalmen kauppala perustettiin 24.10.1860 Iisalmen pappilan tilasta erotetulle maalle, joka sisälsi nykyisen keskustan sekä sen kaakkoispuolisia alueita Kangaslammin ympäristössä. Kauppalan ensimmäinen asemakaava valmistui 1861. Vuonna 1862 kauppalan väkiluku oli 59 ja vuoteen 1891 mennessä se oli 1027. Keisarin julistuksella Iisalmi muutettiin kaupungiksi ja senaatti julkaisi 20.10.1891 keisarin julistuksen sekä perustuskirjan. Kaupunki sai oman kirkon vuonna 1934 (Iisalmen kaupunki 2024.)

Selvitysalue kuului Iisalmen maalaiskuntaan, joka syntyi kauppalan ympärille vuonna 1865 annetun maaseudun kunnallisasetuksen pohjalta. Iisalmen kaupunki ja maalaiskunta yhdistettiin kuntaliitoksella 1.1.1970 (Iisalmen kaupunki 2024.)

Maantien varrelle on vuonna 1840 rakennettu muutamia uusia taloja. Selvitysalueella on edelleen kolme erillistä taloa. Tieverkosto on kasvanut ja selvitysalueelta on muodostunut kirkon suuntaan tie nykyisen Kirkonsalmentien kohdalle. Linja seuraa nykyisin Kirkonsalmentien ja Rantatien risteyksestä kirkolle johtavaa hiekkatietä. Parkatin suunnasta on saapunut myös tielinja nykyisen Parkatintien ja Pappilantien kohdalla. Teiden varret ja talojen ympäristön on raivattu pelloksi. Selvitysalueen eteläosan alava ranta on merkitty tulva-alueeksi. Kartalle on 1890 lisätty suunnitteilla ollut rata selvitysalueen itäpuolelle. (Kuvat 3-1)

Kuvat 3-1. Vasemmalla ote Iisalmen suurpitäjän kartasta vuodelta 1755. Oikealla Iisalmen suurpitäjän kartta vuodelta 1840, karttaa on täydennetty vuonna 1890.

Kuvat 3-2. Vasemmalla ote Iisalmen pitäjänkartasta vuodelta 1920. Oikealla ote vuoden 1973 peruskartasta.

3.1.3 1900-luku

Selvitysalue kuuluu Iisalmen kirkonkylään. Selvitysalueella näkyvät vuoden 1920 kartalla Karjala, Hansala ja Kettula. Peltoalueet maantien ympärillä ovat hieman laajentuneet. Alava ranta selvitysalueen eteläosassa on laajalti niittyä. Maantien varrelle selvitysalueen itäpuolelle on toteutunut Kirkonkylän kansakoulu. Iisalmen kaupunki on alkanut rakentua nykyiselle paikalleen, mutta selvitysalue kuuluu vielä maalaiskuntaan.

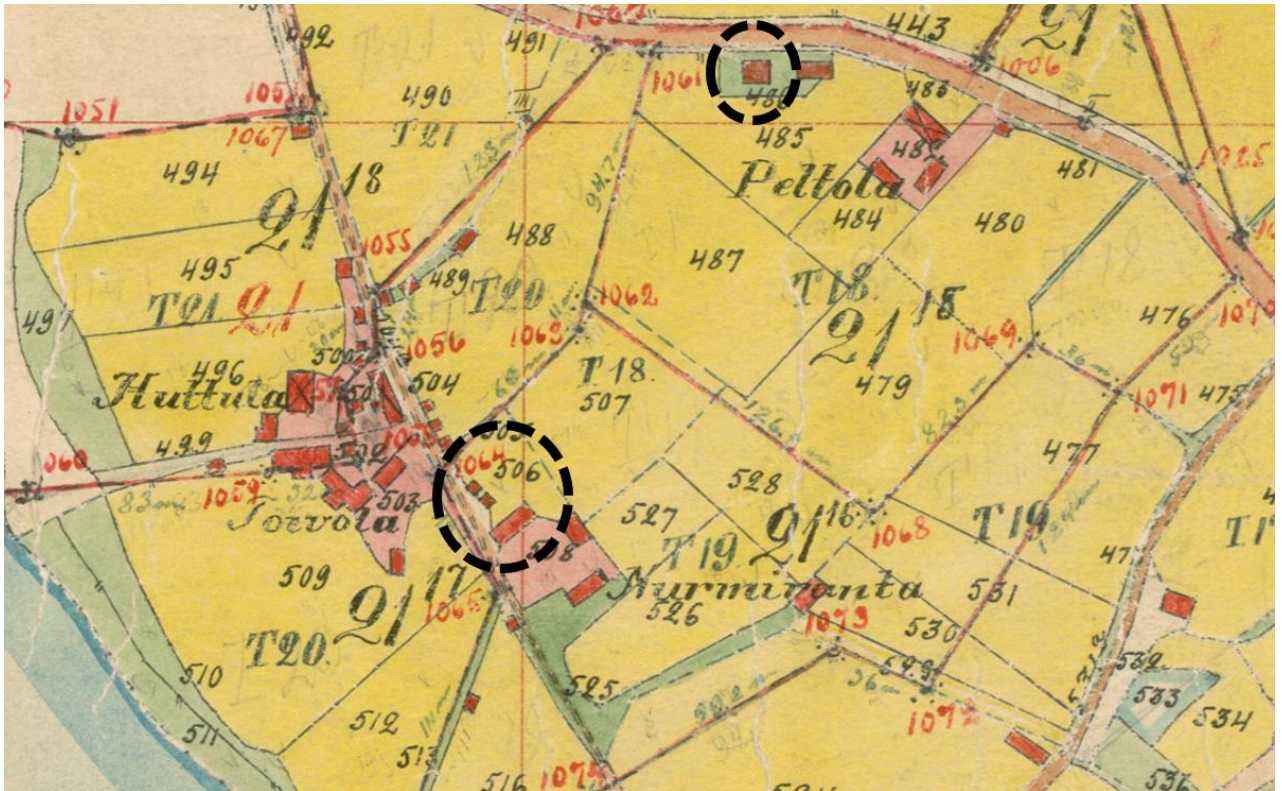
Kirkon ja hautausmaan vierestä kulkenut Oulun maantie siirrettiin idemmäs ja hautausmaata laajennettiin kirkon itäpuolelle vuonna 1927 arkkitehti Rafael Blomstedtin yleissuunnitelman mukaan (Pohjois-Savon liitto 2011.)

Vuoden 1973 kartalla näkyy Rantalan pappila, joka rakennettiin 1928. Vuonna 1952 vahvistettiin rakentamista koskevat määräykset Kirkonkylän alueelle, koska haluttiin estää

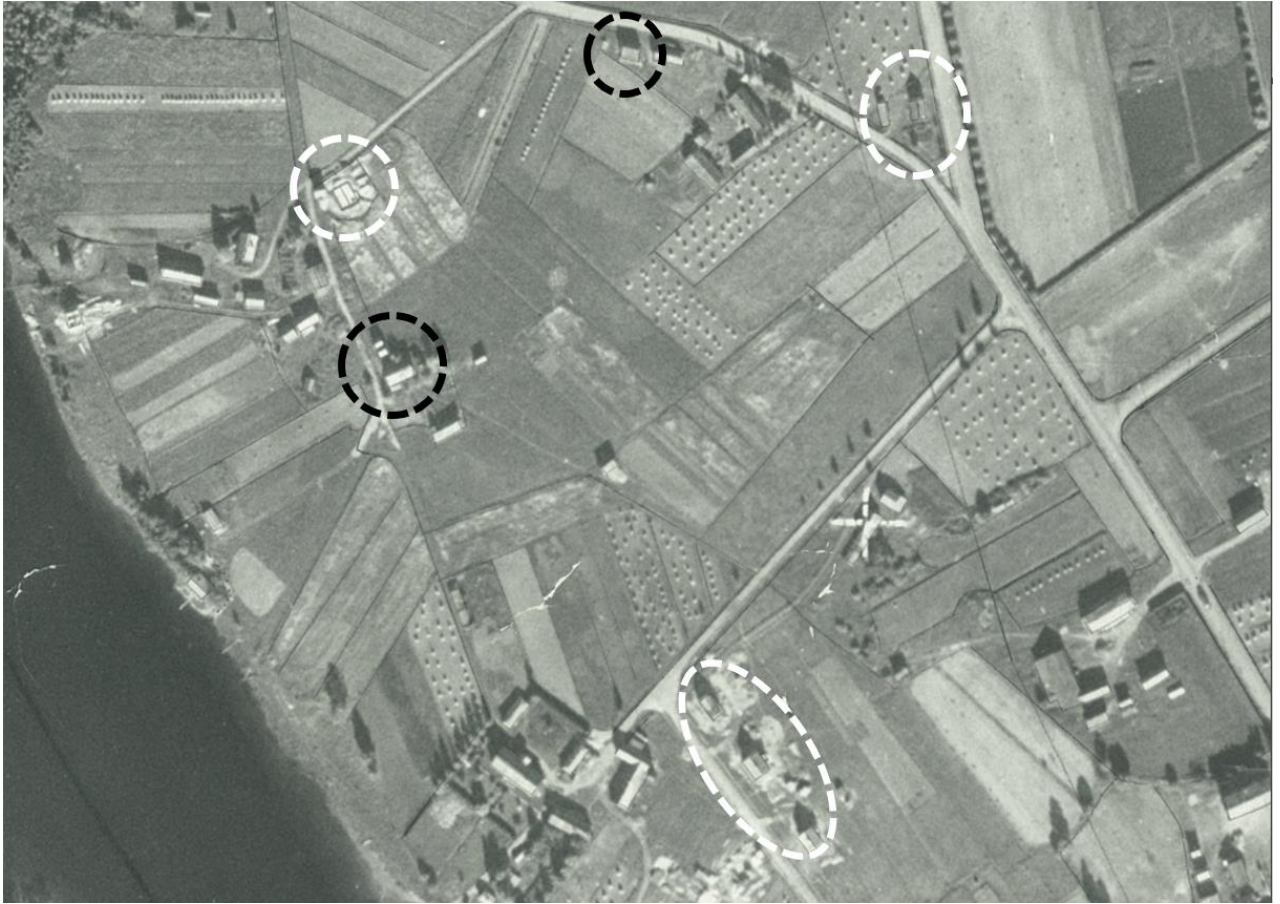
ilman rakennussuunnitelmaa tapahtuva rakentaminen lähellä keskustaa. Jälleenrakennuskausi toi alueelle tiiviimpää rakennuskantaa 1940- ja 1950-luvuilla erityisesti alueen eteläosaan, Kirkonsalmentien varrelle, mutta myös Kirkonsalmentien ja Rantakujan risteykseen sekä Vanhan Kirkkotien varrelle. Pihapiirien puusto alkoi pirstoa avoimia näkymiä. Selvitysalueen pohjoisosassa oli edelleen laajoja peltoalueita. Entiset rantaniityt olivat suureksi osaksi jääneet muodostetuille rakennuspaikoille. (Kuvat 3-2)

3.2 Alueen rakentuminen

Kaava-alue on ollut pääosin niittyä ja maanviljelysmaata vielä 1940-luvulle saakka. Siihen saakka talot olivat ryhmittyneet tiiviiksi pihapiireiksi peltojen keskelle. Tuolloin, 1940-luvun lopulla ja 1950-luvun alussa on alueelle alettu rakentaa pientaloja, erityisesti Kirkonsalmentien varrelle sekä Vanhan Kirkkotien tuntumaan. Alue on sen jälkeen täydentynyt eri vuosikymmenten uusilla kerrostumilla. Alueella on säilynyt vain muutamia ennen jälleenrakennuskautta valmistuneita rakennuksia. Ne esitellään seuraavissa kartoissa.

Kuva 3-3. Nykyisin osoitteessa Kirkonsalmentie 70 oleva rakennus näkyy vuoden 1932 kartassa ja sen pihassa on tien varrella kaksi aittaa. Nykyisin pihapiirissä on yksi aitta, joka on siirretty tien varrelta pihan perälle aivan viime vuosina. Lisäksi nykyisen Vanhan Kirkkotien varrella on aitta kohdassa, johon on 1932 piirretty rakennus.

Kuva 3-4. Vuoden 1949 ilmakuvasa alkaa Kirkonsalmentien varrelle nousta omakotitaloja pappilan lähelle ja myös alueen pohjoisosaan on rakentumassa yksi pihapiiri. Maat pappilan lähellä olivat seurakunnan ja niistä lohkottiin tontteja rintamamiehille sodan jälkeen. (Iisalminen lehti kevät 2023) Nykyisen Kirkkosalmentie 70 rakennuksen vieressä on kaksi aittaa tien vieressä ja Vanhan Kirkkotien varrella on paikoillaan siinä nykyisinkin oleva aittarakennus. Vanhan Kirkkotien ja uuden maantien risteykseen on rakentunut uusi pihapiiri, joka on edelleen olemassa. Alue kuuluu vuosina 1948–1952 vahvistetun Kangas- ja Kirkonkylän rakennusjärjestyksen piiriin (Boisman s.91–92.)

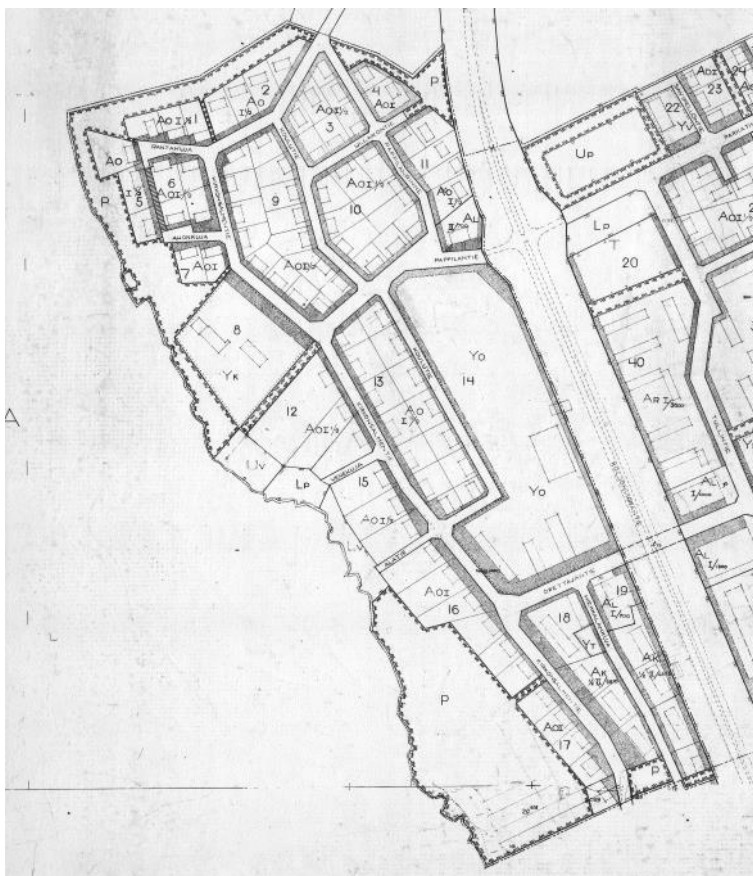
Kuva 3-5. Ote vuoden 1973 peruskartasta. Alueella hahmottuvat jälleenrakennuskauden omakotitaloalueet Kirkonsalmentien ja Vanhan Kirkkotien varrella. Alueen tiestö on vielä pääosin vanhaa, vuoden 1967 rakennuskaavaa ei vielä toteutettu.

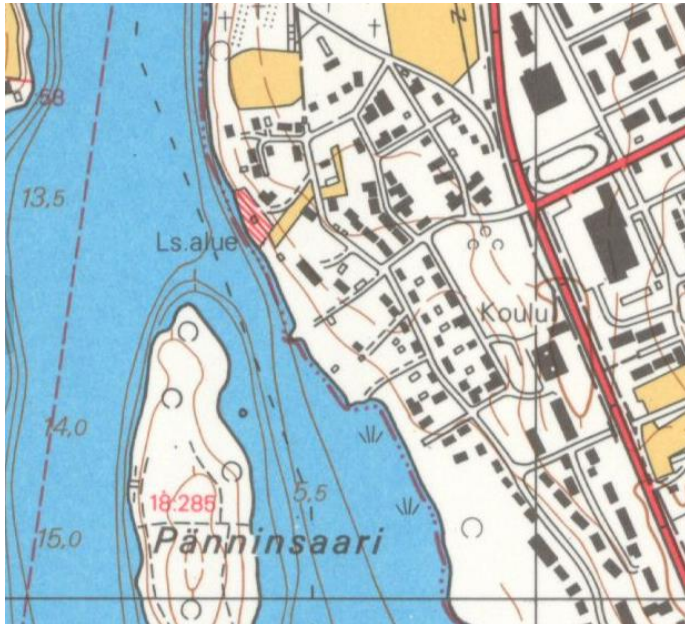
Kuva 3-6. Vuoden 1964 viistoilmakuvassa näkyy Kirkonsalmentien molemmin puolin 1940- ja 1950-luvuilla valmistuneiden omakotitalojen rivistö ja kaava-alueen pohjoisreunalla muutamia yksittäisiä pihapiirejä. Rakennukset Kirkonsalmentien molemmin puolin ovat keskenään samanlaisia ja niiden pihamaat ovat suuria. Päärakennuksen sijoittuvat tien varteen ja piharakennukset ovat suurehkon pihan sivustalla. Pihamaat on kuvan perusteella varattu hyötyviljelyyn.

Kuva 3-7. Vuoden 1964 viistoilmakuva laajemmalla alueella kaava-alueen eteläosassa. Nykyiseen Kirkonsalmentien ja Opettajantien risteykseen on noussut yksi pienkerrostalo, muuten alue on pientalovaltaista.

Kuva 3-8. Vuoden 1967 rakennuskaavassa ovat Kirkonsalmentien varrella olevat tontit pienentyneet ja niiden viereen on osoitettu uusia tontteja uuden Koulutien varrella. Kortteleiden 12 ja 15 kohdalla on rannassa yhteisiä alueita, jotka on varattu uimalaitokselle, venevalkamalle ja pysäköinnille.

Kuva 3-9. Vuoden 1991 peruskartassa alue on jo hyvin tiiviisti rakentunut, tiestö on pääosin nykyisen kaltainen ja rantaan on osoitettu pieni luonnonsuojelualue.

4 Rakennuskanta

Alueen rakennuskannan kaksi vanhinta rakennusta on lähtötietojen perusteella rakennettu vuosina 1909 ja 1936 ja ne sijaitsevat alueen pohjoisosassa. Näiden lisäksi alueella on kaksi hirsiaittoa, joista toinen sijaitsee vuonna 1909 rakennetun asuinrakennuksen pihapiirissä. Toinen sijoittuu Pappilantien ja Vanhan Kirkkotien risteykseen ja on ollut paikoillaan ainakin 1930-luvulta, todennäköisesti jo aiemminkin.

Ensimmäinen suurilukuisempi rakennusten kerrostuma on peräisin 1940–50-luvuilta ja se sijoittuu pääosin kahtena kokonaisuutena Kirkkonsalmentien ja Vanhan Kirkkotien varrelle. Lisäksi tältä aikakaudelta on säilynyt kolmen rakennuksen muodostama kokonaisuus alueen pohjoisosassa.

Seuraavina vuosikymmeninä eli 1960- ja 1970-luvuilla on alueelle rakennettu useita rakennuksia, jotka sijoittuvat etenkin Koulutien ja Kirkkonsalmentien eteläosan varrelle. Myös alueen pohjoisosiin on rakennettu tuolloin selkeitä muutaman rakennuksen ryhmiä.

Täydennysrakentaminen 1980–90-luvuilla on sijoittunut etenkin Kirkkonsalmentien ja Koulutien rajaamaan pohjoiseen kortteliin sekä lähelle rantaa. Uusimmat rakennukset 2000-luvulta sijoittuvat pääosin lähelle rantaa ja lisäksi muutamia yksittäisiä uusia rakennuksia on etenkin alueen pohjoisosissa. Osoitteessa Rantakuja 12 on arkkitehti Veli Karjalaisen suunnittelema ja vuonna 1982 valmistunut rakennus, mutta sille ei katsota olevan tarvetta asettaa kaavassa suojelumääräystä.

Alueen rakennuskannan ajoitus on esitetty selvityksen liitekartalla 1.

5 Alueen ominais- ja erityispiirteet, kulttuurihistorialliset arvot

5.1 Alueen piirteet

Alueella on eri vuosikymmeniä edustavia pieniä kokonaisuuksia, minkä vuoksi alueen yleisilme on vaihteleva. Kunkin aikakauden rakennukset ovat pääosin tunnistettavissa oman aikakautensa rakennuksiksi ja yhteistä kaikille on mittakaava. Alue on pientaloalue, joka edustaa usean vuosikymmenen rakentamistapoja.

Selvitysalue on rantaa lukuun ottamatta pääosin rakennettua. Katualueiden vehreys muodostuu pihapiirien puustosta, pensaista ja muusta kasvillisuudesta. Muutamin kohdin tontin laidalla on puurivi (mänty tai koivu). Pääosa alueen kaduista on hyvin kapeita, eikä niiden varrella ole erillisiä kävelyn ja pyöräilyn väyliä. Katutila on kapea ja muodostaa vehreälle pientaloalueelle miellyttävää, pienpiirteistä miljöötä. Pääosin katutilaa rajaavat leikatut tai vapaasti kasvavat pensasaidat, mutta paikoin on lauta-/puuaitaa tai tiilimuuria. Osittain aita on jätetty toteuttamatta, jolloin muodostuva katunäkymä on avarampi. Ranta-alue on paikoin puustoinen ja paikoin hoidettua ja leikattua nurmea. Järveä kohti suuntautuvien pistokatuja päistä avautuu näkymiä järvelle. Ranta on etenkin selvitysalueen eteläosassa alavaa ja vesi voi keväisin nousta rannalle.

Kuva 5-1. Valokuva Venekujan kohdalta kohti rantaa.

Kuva 5-2. Tontteja rajaavat vapaasti kasvavat tai leikatut pensasaidat. Paikoin tontteja ei ole rajattu. Näkymiä Kirkonsalmentien varrelta.

Alueen rannassa on yhteiskäyttöinen alue kortteleiden 12 ja 15 kohdalla. Alue periytyy ainakin jo ensimmäisestä rakennuskaavasta, jossa se on ollut urheilu- ja liikennealuetta tai peräti sitä edeltävästä alueen rakennusjärjestyksestä. Ranta-alueen yhteiskäyttöisyys kuvastaa Meurmanin "Asemakaavaopissa" (vuodelta 1947, s.363–364) kuvattua ajatusta. Sen perusidea on, että asuinalueiden läheisyydessä kaikilla ei voi olla rantatonttia, siksi on parempi, että ranta-alue on kaikille yhteinen ja kaikkien asuinrakennusten tontit ovat samanarvoisia. Muuten voisi käydä niin, että rantatonttien hinnat ovat selkeästi korkeammat ja muiden tonttien arvostus jää hyvinkin alhaiseksi.

Kuva 5-3. Valokuvia yhteiskäyttöiseltä rannalta Venekujan päässä. Ranta on alueella hyvin alavaa.

Alueen rakennuskanta on usealta eri vuosikymmeneltä, mutta sen vanhin asuinrakennus sekä kaksi hirsiaittaa erottuvat selkeästi alueen vanhimmiksi rakennuksiksi. Kirkonsalmentie 70 (rakennus 1026849059) edustaa alueen vanhinta, Iisalmen kirkonkylän aikaista rakennuskantaa. Sen pihassa oleva hirsiaitta on alun perin sijoittunut tien varteen, mutta se on siirretty pihan perälle joitain vuosia sitten. Toinen hirsiaitta sijaitsee Vanhan Kirkkotien ja Pappilanrinteen risteyksessä, jossa se on ollut ainakin 1930-luvulta, mutta todennäköisesti on vanhempikin.

Kuva 5-4. Kirkonsalmentie 70 on alueen vanhin rakennus.

Kuva 5-5. Kaksi vanhaa aittaa, vasemmalla Kirkonsalmentie 70:n pihapiirissä oleva ja oikealla Vanhan Kirkkotien ja Pappilanrinteen nurkkauksessa oleva aitta.

Rakennuskanta 1940–50-luvuilta on pääosin edelleen tunnistettavissa oman aikakautensa edustajiksi, mutta rakennuksia on laajennettu ja julkisivulaudoitusten tyyppiä tai katemateriaalia muutettu osassa rakennuksia. Rakennukset ovat perusmalliltaan harjakattoisia, rintamamiestalotyyppisiä ja massaltaan selkeitä, yleensä puolitoistakerroksisia. Alun perin julkisivut ovat olleet vaakalaudoitetut ja valokuvien perusteella ne ovat olleet vaaleiksi maalattuja. Tämän aikakauden rakennukset muodostavat alueella selkeitä miljöökokonaisuuksia.

Kuva 5-6. Kirkonsalmentien varrella olevia 1940–50-lukujen rakennuksia, jotka ovat säilyttäneet piirteensä ja muodostavat selkeän kokonaisuuden.

Kuva 5-7. Kirkonsalmentien ja Pappilantien risteyksen lähellä olevia 1940–50-lukujen rakennuksia.

Kuva 5-8. Kirkonsalmentien pohjoisosassa olevia 1940–50-lukujen rakennuksia.

Kuva 5-9. Pappilanrinteen ja Vanhan Kirkkotien välissä olevia 1940–50-lukujen rakennuksia.

Seuraavilta vuosikymmeniltä eli 1960- ja 1970-luvulta peräisin olevat rakennukset edustavat yleensä matalaa, yksikerroksista rakennustyyppiä. Näiden omakotitalojen katot ovat hyvin loivia ja julkisivut tiiltä tai pystylautaa. Mielenkiintoinen poikkeus muista tämän aikakauden rakennuksista on 102675528T (Kirkonsalmentie 64), jossa on jyrkkä harjakatto, matalat sivuseinät ja korkeat päädyt.

Kuva 5-10. Koulutien varrella 1960–70-lukujen rakennuksia.

Kuva 5-11. 1960-70-lukujen rakennuksille on tyypillistä mataluus ja punatiilijulkisivut.

1900-luvun viimeisten vuosikymmenten rakennuskanta edustaa ajalle tyypillistä arkkitehtuuria. Julkisivut ovat pääosin punatiiltä tai punaiseksi maalattua laudoitusta yhdistettynä valkoisiin tehosteisiin. Katot ovat loivia.

Kuva 5-12. Kirkonsalmentien ja Pappilantien risteyksessä on 1980–90-lukujen rakennuskantaa.

Uusimmat rakennukset 2000-luvulta ovat tyyppitaloja tai niiden kaltaisia rakennuksia, joissa on käytetty piirteitä vanhemmista puurakennuksista.

Kuva 5-13. Talaskujan varrella 2000-luvulla rakennettu kokonaisuus.

Alueen rannassa on yhteiskäyttöinen alue kortteleiden 12 ja 15 kohdalla. Alue periytyy ainakin jo ensimmäisestä rakennuskaavasta, jossa se on ollut urheilu- ja liikennealuetta tai peräti sitä edeltävästä alueen rakennusjärjestyksestä. Ranta-alueen yhteiskäyttöisyys kuvastaa Meurmanin "Asemakaavaopissa" (vuodelta 1947, s.363–364) kuvattua ajatusta. Sen perusidea on, että asuinalueiden läheisyydessä kaikilla ei voi olla rantatonttia, siksi on parempi, että ranta-alue on kaikille yhteinen ja kaikkien asuinrakennusten tontit ovat samanarvoisia. Muuten

voisi käydä niin, että rantatonttien hinnat ovat selkeästi korkeammat ja muiden tonttien arvostus jää hyvinkin alhaiseksi.

5.2 Kulttuurihistorialliset arvot

Alue rajautuu pohjoisessa valtakunnallisesti arvokkaaseen (RKY) Iisalmen vanhan kirkon alueeseen. Iisalmen kirkkopitäjä muodostettiin 1620 Kuopion emäseurakunnan pohjoisosista. Vanha kirkko oli seurakunnan kolmas. Ensimmäinen tuhoutui tulipalossa 1700 ja toinen, muodoltaan ristikirkko, purettiin huonokuntoisena nykyisen kirkon valmistuttua. Iisalmen vanha kirkko on poikkeuksellisen suuri erivartinen ristikirkko. Porovedestä pohjoiseen työntyvän Kirkkosalmen itärannan tuntumaan mäelle rakennetun kirkon ympärillä olevaa hautausmaata on laajennettu useaan otteeseen. Hautausmaan itäreunassa on arkkitehti Rafael Blomstedtin suunnittelema siunauskappeli vuodelta 1952. Kirkon pohjoispuolella koivukujan päässä sijainneen kirkkoherran pappilan alue on täysin uusiutunut. Kirkon pohjoispuolella oleva pohjalaistyyppinen kellotapuli on 1700-luvun puolivälistä (Museovirasto 2024a.)

Hautausmaalla selvitysalueen pohjoispuolella noin 130 metrin päässä sijaitsee vuonna 1903 rakennettu goottilaisvaikutteinen parihuone (Pohjois-Savon liitto 2011.)

Kuva 5-14. Vasemmalla Iisalmen vanha kirkko. Oikealla hautausmaan eteläosassa sijaitseva parihuone.

Lähimpiä maakunnallisesti arvokkaita kulttuuriympäristökohteita ovat Rantalan pappila sekä Kirkonsalmen kivikoulu. Rantalan pappila sijaitsee selvitysalueen keskellä, mutta ei sisälly selvitysalueeseen. Kirkonsalmen kivikoulu sijaitsee noin 100 metriä itään (Pohjois-Savon liitto 2011.)

Lähin rakennusperintörekisteriin merkitty rakennus on noin 370 metriä selvitysalueesta pohjoiseen sijaitseva Iisalmen Kustaa Adolfin kirkko eli Iisalmen vanha kirkko, joka on kirkkolain nojalla suojeltu. Kokonaisuuteen kuuluu lisäksi kellotapuli (Museovirasto 2024b.)

Alueella ei sijaitse tiedossa olevia muinaisjäännöksiä tai muita kulttuuriperintökohteita (Museovirasto 2024c.)

Selvitysalueen kehitys ja kulttuurihistoria liittyy tiiviisti kirkon ja kirkonkylän kehitykseen. Selvitysalueella on käytössä edelleen vanhoja tie-/polkulinjoja sekä vanhaa rakennuskantaa, joka ilmentää alueen historiaa.

Selvitysalueella ei aiemmissa selvityksissä (Keskustan ulkopuolella sijaitsevien taajama-alueiden kohteiden suojelutilanne ja arvottaminen 2023 sekä Iisalmen modernin rakennusperinnön listaus 2018) ole tunnistettu kulttuurihistoriallisesti merkittäviä rakennuksia.

Kuva 5-15. Vasemmalla valokuva vanhasta kirkolle johtavasta tielinjasta Kirkonsalmentien ja Rantakujan risteyksen läheltä selvitysalueen pohjoisosassa. Oikealla kirkolle selvitysalueen koillisosasta johtava vanha tielinja, Vanha Kirkkotie.

5.3 Ehdotus suojelutavoitteista

Alueen vanhin rakennus osoitteessa Kirkonsalmentie 70 on suositeltavaa suojella muistumana kirkonkylävaiheesta. Rakennus on säilyttänyt hyvin piirteensä. Sen pihapiirissä oleva aitta on suositeltavaa myös säilyttää. Koska aitta on jo ainakin kerran siirretty, on suositeltavaa säilyttää mahdollisuus vaihtaa sen paikkaa pihapiirissä. Hirsirakenteiset aitat ovat aina olleet luonteeltaan siirrettäviä, koska ne ovat helposti purettavissa ja kasattavissa.

Alueen toinen hirsiaitta on suositeltavaa myös suojella, ja sille on suositeltavaa myös mahdollistaa siirtäminen toiseen paikkaan tontilla tarvittaessa.

Jälleenrakennuskauden rakennuksista on säilynyt muutamia selkeitä kokonaisuuksia, joissa on suositeltavaa pyrkiä suojelemaan ainakin miljöökokonaisuutta. Lisäksi hyvin piirteensä säilyttäneille rakennuksille voidaan harkita myös julkisivujen suojelumerkintää, tavoitteena säilyttää rakennusten rakennusaikakauden mukaiset piirteet myös tulevaisuudessa.

Yhteiskäyttöinen ranta-alue kuvastaa hyvin sotien jälkeistä asemakaavoitusta sekä yhteiskunnallista ilmapiiriä. Kun elämä oli niukkaa, niin jakamalla ja yhdessä tekemällä saatiin kaikille enemmän. On suositeltavaa säilyttää alueen yhteiskäyttöisyys muistumana Meurmanin asemakaavaopin toteutuksesta.

6 Yhteenveto

Kirkonsalmen alue on rakentunut useassa vaiheessa. Selvitysalueen kehitys ja kulttuurihistoria liittyvät tiiviisti kirkon ja etenkin kirkonkylän kehitykseen. Alueen vanhimmista vaiheista selvitysalueella on jäljellä vain muutamia rakennuksia sekä tielinjoja. Jälleenrakennuskausi sen sijaan erottuu jo selkeinä kokonaisuuksina, jollainen on etenkin Kirkonsalmen tien varrella oleva rakennusten rivistö. Myös 1960-, 1970- ja 1980-lukujen rakennuskanta muodostaa pieniä ympäristökokonaisuuksia alueella. Viimeisimmät 2000-luvun rakennukset sijoittuvat pääosin rannan tuntumaan täydentäen vanhempia ympäristöjä.

Kirkonsalmen alueelta ei aiemmissa inventoinneissa ja selvityksessä ollut tunnistettu suojeltavia kohteita, mutta tämän selvityksen perusteella suositellaan asettamaan alueen vanhimille rakennuksille sekä vähintään jälleenrakennuskauden kokonaisuuksille suojelutavoitteita asemakaavassa.

Mielenkiintoinen piirre on myös yhteiskäyttöinen rantaosuus, joka edustaa O. I. Meurmanin yhdyskuntasuunnitteluideaa yhteisistä ranta-alueista. Tämä yhteiskäyttöisyys on suositeltavaa säilyttää alueelle ominaisena piirteenä.

AFRY Finland Oy

Espoo 15.5.2024

7 Lähdeluettelo

Boisman, Elsa, 1973. Iisalmen maalaiskunnan historia 1922–1969. Iisalmen maalaiskunnan historiatoimikunta.

Iisalmen kaupunki 2024. Iisalmen historia.

Iisalmen historia

Kirkonkylästä Kirkonsalmi, artikkeli Iisalmi lehdessä (keväät 2023)

Meurman, Otto-Iivari, 1947. Asemakaavaoppi. Otava.

Museovirasto 2024a. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY.

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY

Museovirasto 2024b. Rakennusperintörekisteri. (10.5.2024)

Rakennusperintörekisteri

Museovirasto 2024c. Muinaisjäännösrekisteri. (10.5.2024)

Muinaisjäännösrekisteri

Pohjois-Savon liitto 2011. Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvitys osa 2. Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvitys, osa 2

Valokuvat: AFRY Finland Oy, ellei toisin mainittu.

8 Liitteet

1. Rakennusten ajoitus